

який став для поета не просто художньою метафорою, а інструментом символічного моделювання дійсності й аксіологічно значущим культурним кодом.

У третьому розділі “Типологічні сходження і форми міжлітературної рецепції (варшавський текст)”, розвиваючи літературознавчі традиції В.Топорова (петербурзький текст), Т.Цив’ян (образ Венеції у творчості А.Ахматової), О.Русова (образ міста у творчості Гоголя) та вітчизняних дослідників – С.Андрусів (львівський текст), Л.Оляндер (волинський текст), авторка наголошує на візії Варшави в поезії Маланюка та архетипі міста у творчості Ю.Тувіма й рецепції образу Варшави в есеїстиці Є.Стемповського. Авторка доходить висновку, що твори на урбаністичну тематику Маланюка демонструють трагічний мотив роз’єднаності, несумісності людини й міста, на відміну від польських митців, для яких Варшава символізує відкритий простір.

Звичайно, не всі міркування авторки сприймаються беззастережно. Зокрема,

навіть чи всі складники українсько-польського дискурсу варто зводити лише до трьох стереотипів – елітарного розуміння ієрархії державницьких епох; бачення генези нації крізь призму протяжної дистанції; трансісторичного розуміння буття – в єдності минулого, теперішнього й майбутнього з виразними бінарними парами. Про це, зокрема, свідчать судження самого Маланюка, що наполегливо утверджував мотив “державної бронзи” й водночас прагнув необмеженої свободи творчості. У полеміці з Д.Донцовим він прагнув віднайти шлях конструктивного подолання моделі непримиренних бінарних опозицій.

У рецензованій монографії уточнюються й розширюються уявлення про одного з найяскравіших митців ХХ століття, а також про форми взаємодії творчості письменників, що перебували в інонаціональній культурній ситуації, з “чужими” письменствами, а отже – з’ясовуються нові форми літературних зв’язків.

Галина Александрова

УСЕ ЗМІНЮЄТЬСЯ, АЛЕ НІЧОГО НЕ ГИНЕ

Соболь Валентина. Не будьмо тінями зникими: Навчально-методичний посібник. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2006. – 256 с.

У новій книжці “Не будьмо тінями зникими” В.Соболь намагається створити концептуальну модель українського модернізму (раннього, розвиненого й пізнього) через ідею національного самоствердження. У перших двох частинах перед читачем постає панорама модерністського поступу, витворена із “променистих силуетів” (І.Качуровський) митців, творчість яких потверджує тезу про національні витоки модерністської поетики українського слова. Заголовок посібника відповідає змістовим обширам та ідеям уміщеного в ньому матеріалу, який має широке часове охоплення – від Х століття до сучасності. “Акцент робиться на діалозі слова з часом і вічністю – в площині простеження витоків незнищенності “правдивої іскри Прометей”, Франкового “вогню в одежі слова”, слова, котре стоїть на сторожі людської і національної гідності. Кожен аналізований твір – мов би іскорка, яка освітлює дорогу до національного самоствердження”, – наголошує авторка в передмові.

Відкриває книжку ґрунтовна розвідка “Варшавський період творчості Юрія Липи”, лідера українського інтелектуального життя в

міжвоєнній Польщі першої половини ХХ ст., постать якого, на думку В.Соболь, залишається поза увагою дослідників. Особливу увагу авторки привертають маловідомі теоретико-літературні статті Ю.Липи, зокрема його унікальна праця “Бій за українську літературу”, де він розбудовує положення рецептивної естетики з урахуванням сучасних йому новітніх досягнень психологічних та медичних наук, випереджаючи західноєвропейських учених Х.Р.Яусса, В.Ізера в осмисленні концепції читача-адресата, у визначенні ролі й місця письменника. Додається “Лист до літераторів” Ю.Липи та докладний бібліографічний апарат, що засвідчує надзвичайну обізнаність авторки в цьому матеріалі.

У книжці цікаво і глибоко розкрито один із важливих аспектів творчості В.Пачовського – поліфункціональність давньоукраїнських праобразів. Дослідниця показує, як послідовно й самостійно відстоював він історизм образу й пов’язану з ним ідею “золотого перстень” – інваріанта “золотого вінця”, який є “символом міцності, національної єдності”. Однак, зазначає В.Соболь, “окреслена проблема – тільки одна з-поміж тих, які можуть спрямувати

подальші студії в русло глибшого дослідження творчого автономного комплексу поета Василя Пачовського” (27).

Заслугує на увагу стаття “Зорова поезія Володимира Сосюри”, в якій авторка відкриває маловідому сторінку творчого доробку В.Сосюри, зокрема зорові вірші, до яких він удався в 1920-1930 рр. як до своєрідної евфемістичної форми протесту проти репресій над українською елітою. Тут присутній і полемічний момент. В.Соболь цитує Ю.Лавріненка, який не поцінував належно митця: “А все ж чисто творчі успіхи Сосюри лишилися незмірно нижче можливостей його таланту” (44). Авторка демонструє розуміння позиції опонента, однак аргументовано й тактовно пропонує власний погляд на заявлену проблему, подає свої висновки. У полі зору дослідниці і творці сучасної зорової поезії.

У своїй праці В.Соболь обґрунтовано наполягає на національній свідомості досліджуваних митців, розуміння ними своєї місії у вітчизняній літературі та історії. У цьому контексті цікавим й актуальним видається розділ про чернівчанку Марію Матіос, твори якої різноматематичні, різностильові, але наскрізно патріотичні, пройняті любов’ю до рідної землі. Її повісті, новели, міні-новели однаково вражають, бо торкаються самого життя — неоднорідного, то безвихідно-трагічного, то карнавальньо-гротескового, для відтворення якого письменниця добирає однакові зображально-виражальні засоби — від сповіді, монологу, діалогу до необарокової гри словом і звуком. В.Соболь сподівається, що книжка Марії Матіос із промовистою назвою “Нація” подарує читачеві “незабутні хвилини високого одкровення про життя і смерть, про час і вічність, а понад усе — про красу і силу людського духу, про незгладимість людської мудрості” (50), а книжка “Фуршет” навчить “нехитрій, та для людей сучасних часто надто вже складній науці добра і милосердя від самої землі, від природи...” (54).

У багатьох розвідках авторка апелює до контексту польської літератури, користується польськими джерелами й подає їх у довідковому апараті. У статті “Етапи творчості Дмитра Павличка” аналізує етапну у творчому доробку поета збірку верлібрових віршів “Наперсток” (2000), що репрезентує варшавський період літературної діяльності поета, видану у двомовному варіанті (переклад з української на польську Богдана Задури), наголошує на історіософічності, умовності, притчевості вміщених у ній творів, звернених до “всіх тривожно мислячих”, небайдужих до

себе й нації українців. Статтю “До джерел поетики Остапа Лапського” також намагається привернути увагу до творчості українського митця, якого називає патріархом української поезії в Польщі. Він експериментує зі словом, але в цьому “експерименті” домінує український голос, українська національна ідея. Модерністична поетика Остапа Лапського філігранно проаналізована дослідницею, переконливо свідчить про її національні витoki, що потверджує й добір сучасних, нових творів митця.

Осердя другої частини книжки В.Соболь — це стаття, яка дала назву всій праці “Не будьмо тінями зникими”, в якій авторка звертається до знакового твору пізнього Валерія Шевчука “Тіні зникомі” й розглядає його в широкому контексті поширеного в Європі “жанрового різновиду щоденника чи діаріуша” (120), традиції європейських поетичних описів подорожей, серед яких найвідоміші — “Jezda do Moskwy” І.Кохановського, “Dekretos akroama” А.Римші, “Przewazna legasyje...” С.Твардовського, “Poselstwo wielkie St.Chometowskiego...do Turek” Ф.Гашинського. В.Соболь простежує своєрідний діалог “Тіней зникомих” із “Мертвими душами” М.Гоголя й висловлює думку, що роман В.Шевчука в ньому постає “носієм ідеї про незнищенність пам’яті, про відпряження енергії поколінь, матеріалізованої в постанні творів, правди і сили котрих боялась правляча влада, переслідувала і нищила їх” (125). Запропонований В.Соболь уривок з твору “Тіні зникомі” вкотре потверджує провідну ідею збірки в цілому й генералізуючу думку статті, зокрема, про те, що все змінюється, але нічого не зникає.

Авторка посібника, не вдаючись до теоретичного обґрунтування модерністських парадигм, привертає увагу до творчості сучасних письменників, поетика яких красномовно свідчить про нові, модерні засоби зображення життя й людини на “шляху до пізнання самої себе” (137). У такому контексті сприймається дослідницею збірник творів В.Дрозда, який об’єднує роман “Убивство за сто тисяч американських доларів” та понад двадцять коротеньких новел. Незважаючи на різножанровість, збірник виглядає, на думку В.Соболь, цілісним, своєрідним циклом, структурним стрижнем якого є рідні і близькі авторові люди. Цей “калейдоскоп характеристичних шкіці — сумних і веселих, дотепних, повчальних” (146) письменницький дар не вигадав і не створив штучно, а підмітив у реальному житті.

“Універсум світу під знаком української долі” – таку назву має стаття, в якій В.Соболь торкається проблем змістового, художньо-естетичного та прогностичного потенціалу творчого доробку В.Яворівського останніх років (на матеріалі збірок творів “Вовча ферма. Роман. Повісті. Новели” (2004). У статті осучаснено розуміння стильового синкретизму творчості письменника, наведено переконливі приклади та сам текст новели “День переможених”, яку В.Соболь вважає надзвичайно значущою, “прогностичною візією помаранчевого сьйва над цілим світом під зіркою України – в 2004-му, випереджальною реакцією на спраглу потребу життя. Осмислити те, що відбулось. Осягнути в тому, що сталося, найвищі уроки й неперехідні істини...” (155).

У наступній статті “Поезія Михайла Стрельбицького” В.Соболь дає високу оцінку багатому доробкові поета-сатирика, аналізує дві книжки поета (“Під небом Коновалюка” (Кн. 1, 2000; Кн. 2, 2004) і доходить висновку, що М.Стрельбицький зброєю сарказму й сатири, нищівного висміювання проектує “філософію універсальних понадчасових істин в площину національних гостро болючих проблем” (184). Дослідниця виокремлює такі ознаки його поезики, як необарокова палімесність, перетікання образу в слово й навпаки, стереоскопічні ефекти, імпресіоністичні елементи, психологізм, що прекрасно поєднується з давньоукраїнською традицією. Таке письмо накладається на відповідний жанр – шкці, мініатюру, “мальовані пісеньки”, сонети. В.Соболь, розуміючи стислі рамки статті, пропонує новочасному досліднику заглибитися в секрети зоропоезії, яскраву сторінку в історію котрої виписує М.Стрельбицький.

У статті “Наукова фантастика Віктора Савченка” вперше подається лаконічний (з

огляду на три романи письменника), але ґрунтовний аналіз творів, що порушують важливі філософські, морально-етичні, генетичні проблеми, але не дають однозначних відповідей на гострі, болючі питання, і в цьому, як зазначає В.Соболь, їх особлива принада. Дослідниця висловлює оптимістичні прогнози про перспективність творчості Віктора Савченка й відкритість її для утвердження “певної школи української фантастичної прози” (207).

Третю частину посібника складають переклади відомих у світі праць Еви Томпсон “Націоналізм, колоніалізм, самототожність” та Джонатана Куллера “Самототожність, ідентифікація і суб’єкт”, що презентують антиколоніальний історичний дискурс, який долучається до літературного, дефінують поняття націоналізм та його типи, апелюючи до націоналістичного досвіду Російської імперії, порушують проблеми національної самототожності, будівельним матеріалом і виразником якої є література. Перекладені праці супроводжує об’ємний довідковий апарат із зарубіжних джерел, які мають для науковців велику цінність.

Упродовж усього дослідження авторці вдалося матеріалізувати національну ідею через критичні міркування про творчість тих чи тих письменників та через вдало підібрані в потвердження цієї ідеї художні тексти. Генеруючи ідею національного самоствердження, авторка стимулює читача, захопленого виром буденності, до думання, до глибоких висновків: згадати вічне, невмируще, осягнути власну самототожність, своє призначення на отчій землі, щоб не “охуднути”, не стати “тінями зникими”.

Олена Колінко

ПАМ’ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ

Журнал “Слово і Час” висвітлює питання історії, теорії та сучасної практики літературного руху, загальнокультурного життя. Виходячи з принципів об’єктивності та плюралізму, редакція не вважає за обов’язкове поділяти всі погляди і положення авторів, завдяки чому зберігає і природний ґрунт для конструктивної полеміки.

Неодмінними вимогами до матеріалів, що подаються на розгляд редколегії, є достеменність наведених фактів, посилань на всі використані джерела, точність у цитуванні.

Статті та інші матеріали (крім листів) подаються до редакції українською мовою, обсягом не більше друкованого аркуша; посилання розміщуються внизу сторінки.

Статті подавати на електронному носії як текстовий файл без переносів у словах у редакторі Microsoft Word; можна надсилати електронною поштою: jour_sich@iatp.org.ua. **Обов’язково мусить бути подана виразна роздруковка статті у 2-х примірниках, виконана шрифтом не менше 14 кегля через 1,5 інтервали 28 рядків на сторінці.**

Список використаної літератури в алфавітному порядку подається в кінці статті; посилання розміщуються в тексті в квадратних дужках: [номер видання у списку, стор.].

До статті (крім рецензій) обов’язково додається анотація з ключовими словами (на 600-800 знаків), ім’я та прізвище автора українською, російською та англійською мовами.